

værdi at få en så grundig gennemgang som denne om et zünftigt lav, men arbejdet ville have haft større almindelig interesse, hvis også de andre danske snedkerlav var blevet inddraget i undersøgelsen. Fra Århus kendes f.eks. en beskrivelse af en behøvling fra 1780, som udmærket supplerer de oplysninger, Kim Karmark bringer. Den har i øvrigt den kuriøse værdi, at den er skrevet af Kr. Erslevs farfar. Selv om den er skrevet mange år, efter at behøvlingen havde fundet sted, har den alligevel værdi som kilde.

Som det fremgår af håndværkets historie og yderligere bekræftes af Kim Karmarks bog, var zünftens regler og ofte besynderlige skikke til fordel for svendene. At svenden skulle være ugift, at han skulle være født i et lovligt ægteskab, og at han nøje skulle overholde zünftens regler, betød, at han let kunne forlade en by, hvis han var utilfreds med dens mestre, mens en gift måtte blive af hensyn til kone og børn, som ægtefødt havde han en social status, og behøvlingen med de andre tilhørende regler blev et bevis på, at han var faglært, da der først 1762 blev indført en svendeproeve i København, og dermed hævdede han sig over skaren af alle dem, der ikke havde nogen uddannelse. Fremdeles kunne han ved at nægte at arbejde sammen med dem, der havde en uddannelse, men ikke var zünftige, gennemvinge, hvad han ønskede. Alt dette var ikke en fordel for mestrene, men zünften havde også en uheldig side, da den gjorde det danske håndværk afhængigt af Tyskland. Talende er en episode så sent som 1830. Murerlavet i København ville ikke anerkende murerne i Århus, og først da de sidste kunne bevise, at deres zünftighed var godkendt i Berlin og Dresden, blev de accepterede i København. Hvis det har været hensigten at forhindre, at fremmede svende fik arbejde i hovedstaden,

er det mislykkedes. Også fra andre danske byer er der vidnesbyrd om, at de københavnske murersvende søgte at holde de andre borte, så solidariteten har tilsyneladende kun haft gyldighed inden for den lokale ramme.

I Kim Karmarks bog savnes aktstykkerne, hvorpå skildringen bygger. De kan let findes andre steder, men det sinker at lede dem op, og hans afhandling rejser ønsket om en samlet udgave af de håndværkshistoriske kilder til letelse for studiet af de enkelte fags fortid.

Helge Søgaard

Bent Blüdnikow: *Krigsfanger – et billedrama om krigsfanger i Danmark under 1. Verdenskrig*. (Odense Universitetsforlag, 1988). 143 s., ill.

1. Verdenskrig har altid været »godt stof« for såvel historikere som andre med historisk interesse. Det er imidlertid en sandhed med modifikationer, når vi bevæger os fra et bredt europæisk plan til et nationalt dansk plan. Danmarks neutralitet under krigsårene er uden tvivl hovedårsagen til, at perioden 1914-1918 ikke har påkaldt sig særskilt interesse i den danske historikerverden. Symptomatisk nok har den største bevågenhed været koncentreret om problemerne med at opretholde den danske neutralitet (mineudlægningsaffæren) og om reaktualiseringen af Slesvig-spørgsmålet i krigens kølvand.

Det er derfor mere end velkomment, at Bent Blüdnikow i denne lille bog har kastet sig over et længe overset emne, nemlig det danske engagement i krigsfangespørgsmålet under 1. Verdenskrig. Emnet har to aspekter: et *internationalt*, der handler om, hvordan den danske regering og udenrigsministeriet brugte krigsfangespørgsmålet som et middel til at håndhæve Danmarks

udenrigspolitiske interesser, og et *nationalt*, der koncentrerer sig om selve krigsfangeinterneringen i Danmark og det danske samfunds reaktioner på disse fangers tilstedeværelse her i landet.

Bogen behandler begge aspekter, men giver mest plads til at behandle det internationale aspekt. Bent Blüdnikow erkender selv sin studies foreløbige karakter. Hans undersøgelser tillader ikke nogen samlet vurdering af den udenrigspolitiske betydning for Danmark af den humanitære indsats i krigsfangespørgsmålet. Derimod er der i bogen baggrund for at vurdere, hvilken vægt de danske beslutningstagere lagde på spørgsmålet. Uden at gå i detaljer kan man fastslå, at bogen tydeligt demonstrerer, at der i løbet af krigen viste sig en voksende erkendelse af den udenrigspolitiske fordel ved at føre en aktiv politik i krigsfangespørgsmålet. I udenrigsministeriet og blandt ledende politikere blev det erkendt, at en engageret dansk indsats for at løse de mange humanitære problemer, der knyttede sig til behandlingen af krigsfangerne, kunne bidrage til at øge Danmarks internationale prestige.

I denne sammenhæng er det interessant, at det var private organisationer, først og fremmest Dansk Røde Kors, som via deres oprindelige inddragelse i sagen, stod som initiativtagere til den danske politik. Som et væsentligt side-moment ved denne kendsgerning kan Blüdnikow vise, hvordan dansk udenrigspolitik ofte blev til i en noget uklar sammenblanding af private organisationers og statens interesser.

Den konkrete behandling af de russiske og tyske/østrig-ungarske krigsfanger, der kom til Danmark som resultat af den danske politik, samt det danske samfunds reaktioner på krigsfangerne tilstedeværelse i de to lejre i Hald og Horserød får en omfangsmæssig mindre behandling end det internationale

aspekt, men er til gengæld suppleret med et fint billedmateriale. Fangerne blev holdt nationalt adskilt og var opdelt med officerer og menige for sig. Generelt ser der ikke ud til at have været de store problemer med fangerne internt i lejrene, indtil udbruddet af den russiske revolution, hvor de russiske fanger i nogen grad forsøgte at overføre revolutionens politiske kamp til fangelejren i Horserød.

Mindst lige så spændende er Blüdnikows skildring af den danske offentligheds holdning til krigsfangerne. Som det også kendes fra andre lande under krigsårene, blev fangerne i Danmark modtaget med noget blandede følelser. Der gik mange rygter, ikke mindst i lokalbladene i egnene omkring de to lejre, om fangerne dårlige opførsel og fraternisering med lokalbefolkningen. Især var fangerne interesse for danske piger genstand for megen indigneret omtale. Men skærmydsler af større art synes der ikke at være forekommet.

Som man kan forstå er bogen meget anbefalelsesværdig. For mig at se er der kun et overordnet kritikpunkt, man kan rejse. Det angår skrivestilen. Jeg synes den er for pædagogisk docerende, og jeg kan ikke helt se nytten heraf. Bogen er ligeledes i lay-out og fremtoning lagt populært an, men jeg har svært ved at tro, at de lange redegørelser for trakasserierne mellem Røde Kors og det danske gesandtskab i Rusland eller de til tider detaljerede gennemgange af forhandlingerne med de russiske myndigheder vil have en voldsom appeal til et bredere publikum. Bogen er et specialstudie, som først og fremmest henvender sig til en begrænset fagoffentlighed. Det synes jeg, man skulle have taget bestik af i stedet for at præsentere den på linie med, hvad der i øjeblikket er normen for lokalhistoriske publikationer.

Thorsten Borring Olesen